

ÖRDÖG MÁTYÁS VESZÖDELME

Tinódi Lantos Sebestyén

Szolnok leírása és a védők gyáva menekülése

1. A szakasz fő témája

Szolnok várának földrajzi és építészeti leírása, Ahmed basa főszeregének látványos felvonulása, a védők megrettenése és éjszakai szökése, valamint Nyáry Lőrinc várkapitány drámai belső vívódása a becsület és a halál között.

2. Mi történik ebben a blokkban? (Tartalmi összefoglaló)

- **225–232. sor:** Tinódi bemutatja, milyen gyönyörű és erős erődítmény volt Szolnok vára. Stratégiai elhelyezkedése kiváló: az egyik oldalon a Tisza, a másikon a Zagyva folyó védte, a vár alatt pedig a két folyó összeömlött. Északi irányból („felszél felől”) hatalmas, mély árokrendszer oltalmazta. Három sarkán három modern, erős bástya állt. A falai valójában hatalmas, magas földtöltésekből épültek, amelyek annyira magasak voltak, hogy a belső házak egyáltalán nem látszódtak ki mögülük, így a tüzéségi lövedékek ellen is jó védelmet nyújtottak.
- **233–244. sor:** Megérkezik Ahmed basa a főszereggel, és hatalmas területen, egészen a látóhatár széléig („egy mélyföldre”) elfoglalja a mezőt. Felállítják a szultán táborát, felvonják a zászlókat, és felverik a sátrakat. A török táborból félelmetes, morajló hangzavar („zöngés-bongás”) árad: harangok, csengettyűk konganak, sípok, dobok és trombiták harsognak. A hatalmas seregnek sem a szélét, sem a hosszát nem látni a várból. A védők a falakról nézik ezt a monumentális haderőt, és teljesen elborzadnak; mindenkinek Losonci István temesvári brutális kivégzése jut eszébe. Titokban súgdolózni kezdenek („súgnak-bógnak”), és nyíltan neheztelnek amiatt, hogy nincs egy bölcs, tapasztalt fővezérük (mint Ördög Mátyás lett volna).
- **245–256. sor:** A zsoldosok teljesen elveszítik a fejüket, nem törődnek többé a katonai esküvel és a becsülettel („világi tisztösségnek”). A hatalmas török seregtől való rettegésükben Szent Mihály havának negyedik napján (szeptember 4-én) az éjszaka leple alatt titokban mindannyian kiszöknek a várból és elmenekülnek. Nyáry Lőrinc kapitány későn eszmél rá, hogy a katonái teljesen magára hagyták és kiűritették Szolnokot. Az első sokk hatására ő is megijed, és elindul a kapu felé. Menekülés közben azonban megtorpan, mély keserűség és bú önti el a szívét. Úgy dönt, inkább visszatér és vállalja a halált Szolnok várában, semmint hogy gyávaként, élete végéig szégyenben éljen ezen a világon.

3. Fontosabb régi szavak és magyarázatuk

- **Öszveszakadva:** Összefolyva, egybeömlőve (a két folyó találkozása).
- **Felszél felől:** Északi irányból (ahonnan az északi szél fúj).
- **Zöngés-bongás:** Zúgás-búgás, morajlás, hangzavar.
- **Konognak:** Konganak, zúgnak (a harangok).
- **Orrolják:** Neheztelik, felróják, sérelmezik.
- **Szent Mihál hónap negyednapján:** Szeptember 4-én (Szent Mihály hava a szeptember).
- **Pusztán hatták:** Elhagyatottan hagyták, teljesen kiürítették.

4. Érdekességek

- **A szolnoki földvár zsenialitása:** Tinódi pontosan leírja a modern „olaszbástyás” földvár szerkezetét. A kőfalakkal ellentétben a vastag földtöltések nem omlottak le a törökök nehéz ostromágyúitól, hanem elnyelték a golyók energiáját. Ráadásul a süllyesztett házak elrejtése a falak mögött megakadályozta, hogy az ellenség gyújtólövedékekkel felégesse a belső várost. Szolnok technikailag szinte bevehetetlen lett volna, ha a védők nem menekülnek el.
- **Pszichológiai hadviselés hangokkal:** A török sereg felvonulásakor leírt „zöngés-bongás” (a mehter, azaz a török katonai zenekar és a menet zajai) a pszichológiai hadviselés része volt. A dobok ritmusa és a kürtök harsogása azt a célt szolgálta, hogy demoralizálja és megbénítsa a bezárt védőket – ami Szolnok esetében tökéletesen sikerült is.

5. Történelmi háttér: Pszichológiai hadviselés és a szolnoki szégyen

Szolnok vára az 1550-es évek elején a keresztény végvárrendszer egyik legdrágább és legmodernebb ékköve volt. I. Ferdinánd király parancsára külföldi hadmérnökök tervezték át a Tisza és a Zagyva összefolyásánál fekvő mocsaras területet egy korszerű, úgynevezett óolaszbástyás földvarrá. A vastag, cölöpökkel megerősített földfalak forradalmi újtásnak számítottak, mivel a becsapódó nehéz török faltörő golyók nem tudták leomlasztani őket, hanem egyszerűen elnyelődtek a puha földben.

A hadászati lag szinte bevehetetlen erőd végzetét azonban nem a fegyverek, hanem a teljes morális és pszichológiai összeomlás okozta. Amikor Ahmed pasa Temesvár alól felvonuló főerege egyesült Ali budai basa 20 ezer katonájával, a Szolnok körüli síkságon egy beláthatatlan muszlim tenger hullámozott fel. A törökök tudatosan alkalmazták a pszichológiai hadviselést: a mehter (katonai zenekar) állandó, fülsiketítő dobpergése, a kürtök vijjogása és a tábor moraja teljesen felőrölte a bezárt zsoldosok idegeit. A falakon belül harcoló spanyol, német és magyar katonák előtt tisztán lebegett a mindössze egy hónappal korábbi temesvári mészárlás emléke. Mivel látták, hogy Losonci hősies ellenállása után a törökök hitszegő módon mindenkit levágtak, a zsoldosok úgy kalkuláltak, hogy a harc egyenlő a biztos halállal. 1552. szeptember 4-ére virradó éjszaka a sereg fellázadt, csónakokra és tutajokra szállva a Tiszán át elmenekült, sorsára hagyva a kapitányt és a felbecsülhetetlen értékű arzenált. Nyáry Lőrinc egyedül maradt a nyitott kapuk mögött, és bár a becsület parancsára visszafordult, a másnap reggel puskalövés nélkül besétáló törökök azonnal elfogták.

ÖRDÖG MÁTYÁS VESZÖDELME

Tinódi Lantos Sebestyén

Történelem: A vízi erőd stratégiai előnye és a morális csőd

Kérdés:

Milyen földrajzi és építészeti tényezők tették Szolnokot erős várrá, és milyen pszichológiai okok vezettek a védősereg szeptember 4-i tömeges dezertálásához?

Irodalom: A térbeli kontraszt és a belső monológ drámaisága

Kérdés:

Hogyan használja Tinódi a térbeli kontrasztot a vár és a török tábor bemutatásakor, és hogyan jelenik meg a vitézi etika Nyáry Lőrinc belső vívódásában?

Kreatív: A kapitány döntése a néma kapuban

Feladat:

Képzeljétek el a pillanatot a szolnoki vár nyitott, elhagyatott kapujában, amikor a sötét, viharos éjszakán Nyáry Lőrinc már éppen kilépne a sorsára hagyott erődből, de a távolban felhangzó török dobok hangjára hirtelen megfordul, és kivont karddal visszalép a néma várudvarra. Írjátok le 3 mondatban, hogyan fest ez a drámai jelenet!

Példa Válasz:

ÖRDÖG MÁTYÁS VESZŐDELME

Tinódi Lantos Sebestyén

Történelem:

Válasz:

Szolnok a kor egyik legkorszerűbb és legstratégiaibb vízi erődítménye volt. Földrajzi erejét a Tisza és a Zagyva folyók összefolyása adta, amely természetes vizesárkot biztosított a falak alatt, míg északról egy hatalmas mesterséges árok védte. Építészeti legmodernebb elvek szerint három sarkán erős bástyákkal szerelték fel, falaik pedig olyan magas földtöltések voltak, amelyek elnyelték az ostromágyúk tüzeit és eltakarták a belső épületeket.

A kiváló védművek ellenére a védőereg morálisan teljesen csődöt mondott. A dezertálás (szökés) hátterében a török sereg megfélemlítő, monumentális felvonulása és hanghatásai mellett a **temesvári katasztrófa pszichológiai hatása** állt. A zsoldosokban még élénken élt Losonci István és Temesvár védőinek lemészárlása, akiknek a törökök szabad elvonulást ígértek, majd hitszegő módon levágták őket. A katonák emiatt nem bíztak a tárgyalásokban, és a palásti vereség után egy bölcs fővezér hiányára hivatkozva a biztos halál elől menekülve szeptember 4-én éjjel titokban elhagyták a várat.

Irodalom:

Válasz:

Tinódi Sebestyén az 8. epizódban zseniális **térbeli kontrasztra** építi a feszültséget. Kezdetben a zárt, statikus és biztonságos vár belső terét mutatja be a folyókkal és a magas töltésekkel. Ezzel állítja szembe a külső térben dinamikus hőmpölygő, beláthatatlan török áradatot („szélét-hoszáját nem látják vala”), amelyet a félelmetes hanghatások (dobok, sípok) tesznek még nyomasztóbbá. Ez a vizuális és akusztikai szembeállítás tökéletesen fejezi ki a védőkre nehezedő elviselhetetlen pszichés nyomást.

A szakasz végén a szerző a **vitézi etika klasszikus dilemmáját** jeleníti meg Nyáry Lőrinc alakján keresztül. Amikor a kapitány ráébred a szökésre, az első emberi reakciója a menekülés, ám Tinódi ezt egy drámai belső vívódássá alakítja. A „**Jobb néki meghalni Szolnoknak várába, / Hogy nem szégyönére élni itt ez világba**” sorok a korszak humanista és katonai becsületkódexét tükrözik. A szégyenben leélt életnél a hős vitéz számára értékeesebb a becsületes, mártírhálál, így Nyáry alakja a gyáva zsoldosok morális ellentétévé, a tiszta kötelességtudat szimbólumává emelkedik.

Kreatív:

Szöveg:

A szolnoki erőd nyitott kapujában állva Nyáry Lőrinc döbbenetesen nézett bele a sötét, viharos éjszakába, miközben a fülébe vágott a katonái után maradt, kísérteties és üres csend. Amikor a távoli mezőkről felhangzott a közeledő török hadsereg diadalittas dobpergése, a menekülő kapitány szíve elszorult, és a gyáva élet helyett a tiszta vitézi becsület parancsa vette át a hatalmat a tagjaiban. Megfordult a sáros küszöbön, megvető fénnel a szemében rántotta ki nehéz szabályját, és egyedül, de emelt fővel lépett vissza a néma várudvarra, hogy a biztos halál elé nézve mossza le a zsoldosai által hátrahagyott gyalázatot.